

נשיאת הארון בנביאים ראשונים

נשיאת ארון הברית עומד במרכזן של פרשיות אחדות בנביאים ראשונים. לעומת מה שכתוב בתורה שהלויים בני קהת נשאו את הארון, הנה במעבר הירדן ובמלחמת יריחו ועוד מקומות, נשאו כהנים את הארון. בביאור הדברים נחלקו הראשונים, ונבאר לפנינו את שיטתם, שיש בזה יסודות חשובים. ופרטים נוספים המסתפחים לנושא מרכזי זה.

א] מצות נשיאת הארון בתורה ובספרי נביאים

מפורש בתורה שבני קהת הלווים הופקדו על משא הארון, וכך נאמר בספר במדבר:
"משפחות בני קהת יחנו על ירך המשכן תימנה וגו' ומשמרתם הארון והשלחן והמנורה
והמזבחות וכלי הקדש" (ג, כ"ט-ל"א).
"וכלה אהרן ובניו לכסת את הקדש, ואת כל כלי הקדש בנסע המחנה, ואחרי כן יבאו בני
קהת לשאת, וגו' אלה משא בני קהת באהל מועד" (ד, ט"ו).
ובפרשת בהעלתך נאמר:

"ונסעו הקהתים נשאי המקדש" (במדבר י' כ"א). וכתב האבן עזרא שם "נושאי המקדש -
הוא הארון" (וכדבריו מפורש בגמ' עירובין דף ב' ע"ב "ההוא בארון כתיב", ומבאר רש"י
בגמ' שם: "שהוא משא בני קהת, ועל שם שהוא מקודש משאר המשאות קרוי "מקדש").
וכן בפר' וילך נאמר:

"ויצו משה את הלוים נושאי ארון ברית ה' לאמר" (דברים ל"א, כ"ה).

ואולם בספרי נביאים ראשונים מצינו כמה וכמה פעמים שכהנים נשאו את הארון. בתחילת ספר
יהושע כאשר עם ישראל עברו את הירדן בדרך ניסית, נאמר שכהנים נשאו את הארון:
"ויצו את העם לאמר כראותכם את ארון ברית ה' אלקיכם והכהנים הלוים נושאים אותו"
(יהושע ג, ג).

ושם להלן:

"ויאמר יהושע אל הכהנים לאמר שאו את ארון הברית ועברו לפני העם" (שם פס' ו)
"ויהי בנסע העם מאהליהם לעבר את הירדן והכהנים נשאי הארון הברית לפני העם" (שם
פס' י"ד).

וכן שם להלן פס' ט"ו ופס' י"ז. וכן שם ביהושע פרק ד' כמה פעמים (פסוקים י', י"א, ט"ז, י"ז,
י"ח). ושם נאמר:

"צוה את הכהנים נשאי ארון העדות ויעלו מן הירדן" (פס' ט"ז).

גם במלחמת יריחו, הכהנים הם נושאי הארון, וכך נאמר שם:

"ויקרא יהושע בן נון אל הכהנים ויאמר אלהם שאו את ארון הברית" (יהושע ו, ו)

"וישכם יהושע בבקר וישאו הכהנים את ארון ה'" (יהושע ו, י"ב).

אף במעמד הברית בהר גריזים והר עיבל שמתואר בספר יהושע נאמר:

"וכל ישראל וזקניו ושטרים ושפטיו עומדים מזה ומזה לארון, נגד הכהנים הלוים נשאי ארון
ברית ה' (יהושע ח, ל"ג).

עוד מצינו דברים מפורשים בספר מלכים, בהעלאת הארון בימי שלמה ובהכנסתו לבית קדש
הקדשים, וכך נאמר שם:

"ויבואו כל זקני ישראל וישאו הכהנים את הארון, ויעלו את ארון ה' ואת אהל מועד ואת

כל כלי הקודש אשר באהל ויעלו אתם הכהנים והלוים... ויביאו הכהנים את ארון ברית

ה' אל מקומו אל דביר הבית אל קדש הקדשים" (מלכים א', ח' פסוקים ג-ו).

אמנם הוזכרו בפסוקים כאן - בהבאת כלי הקדש לבית עולמים - גם הלוים, אולם המפורשים

פירשו שהלויים נשאו את שאר כלי אהל מועד שמוזכרים בפסוק, אך את הארון עצמו נשאו הכהנים (ראה רד"ק שם).

והשאלה גדולה, מה ההיתר לשנות את מצות נשיאת הארון שהיא עבודת הלויים, וליתנה לכהנים, וגם צריך להבין מה צורך היה בשינוי זה.

ב] התייחסות חז"ל לשינוי זה :

הגמ' במסכת סוטה דף ל"ג ע"ב מתייחסת לפסוקים בספר יהושע, וכך אמרו שם :
 תנו רבנן : כיצד עברו ישראל את הירדן, בכל יום ארון נוסע אחר שני דגלים והיום נסע תחילה, שנאמר הנה ארון הברית אדון כל הארץ עובר לפניכם. בכל יום ויום היו לויים נושאים את הארון והיום נשאוהו הכהנים, שנאמר והיה כנוח רגלי הכהנים נושאי ארון ה'.
 תניא רבי יוסי אומר : בשלשה מקומות נשאו כהנים את הארון כשעברו את הירדן וכשהסיבו את יריחו וכשהחזירוהו למקומו.

הגמ' מתייחסת תחילה לשינויים שהיו במעבר הירדן. בשעת המסעות במדבר היה הארון נוסע אחר שני דגלים, כמו שנאמר בפרשת בהעלותך : "ויסע דגל מחנה בני יהודה בראשנה לצבאתם ועל צבאו נחשון בן עמינדב" (במדבר י', יד). ולהלן "ונסע דגל מחנה ראובן לצבאתם ועל צבאו אליצור בן שדיאור (במדבר י', יח). ואח"כ נאמר "ונסעו הקהתים נושאי המקדש והקימו את המשכן עד באם" (במדבר י', כא). ופי' בגמ' עירובין דף ב' ע"ב "נושאי המקדש - הוא הארון".
 ובאותו יום שעברו את הירדן נסע הארון תחילה לפני כל המחנות, שנאמר (יהושע ג' י"א) "הנה ארון הברית אדון כל הארץ עובר לפניכם" ("לפניכם" ר"ל לפני כלכם). ועוד, שבכל המסעות במדבר לויים נושאים את הארון (שהרי בני קהת היו ממונים בכך - מאירי שם), ובאותו יום שעברו את הירדן נשאוהו כהנים.

והביאו בגמ' שם את דברי רבי יוסי, שבשלשה מקומות מצינו שנשאו הכהנים את הארון. אחת, כשעברו את הירדן. ואחת, כשהקיפו את יריחו שנאמר ויקרא יהושע אל הכהנים וכו' שאו את ארון הברית (יהושע ו', ו'). ואחת, כשהחזירוהו למקומו.

הגמ' לא פירשה מה הכוונה "החזירוהו למקומו", ורש"י מפרש שכוונת הגמ' להכנסת הארון לבית קדש הקדשים בבית עולמים, וכך הם דבריו : "כימי שלמה לבית קדשי הקדשים, דכתיב ויבאו כל זקני ישראל וישאו הכהנים את הארון" (מל"א ח, ג). ואע"פ שהארון בא עתה למקומו בבית המקדש בפעם הראשונה, נקרא הדבר חזרה למקומו "הואיל והארון גלה משילה בימי עלי מבית קדש הקדשים, וכשהחזירוהו פלשתים לא היה לו מקום קבוע, שהרי חרב משכן שילה, ונשתהא בבית אבינדב, ומשם הביאו דוד לסוף עשרים שנה לבית עובד אדום, ומשם לעיר דוד, עד שבנה שלמה את בית המקדש ובנה לו הדביר לפניו מן ההיכל ואמה טרקסין חוצצת במקום הפרוכת והוא קרוי מקומו המיוחד, כדכתיב (מל"א ח, ו) "ויביאו הכהנים את ארון ברית ה' אל מקומו אל דביר הבית וגו' (- רש"י שם). כלומר שהארון שהיה בבית קדש הקדשים בשילה, חזר לבית קדש הקדשים בבית עולמים, והוא מקומו המיוחד לו.

בגמ' לא התבאר טעם לשינוי בשלש מקומות אלו, אך הדברים מתפרשים בדברי הראשונים.

ג] שיטת הרמב"ן בספר המצוות

הרמב"ן בספר המצוות בשורש השלישי כתב:

"כי הכהנים והלויים כולם כשרין במשא הארון מן התורה שכולם נקראים לויים, ועוד שלא נאמר בפרשה אלא בני קהת והרי הכהנים גם הם בני קהת",

שני דרכים בדברי הרמב"ן, תחילה כתב, שההיתר לכהנים לשאת את הארון, משום שגם הם נקראים לויים. אך דרך זו אינה פשוטה, ולא יכולה להתפרש כפשוטו. שהרי באמת משפחת כהונה אינה בכלל משפחת לוי, כמו שמוכח ממקורות רבים, וכעין חלל שנפסל מקדושת כהונה אין לו דין לוי. ואפשר שכוונת הרמב"ן שאף אמנם ששתי משפחות הן משפחת לוי ומשפחת כהונה, ושתי קדושות הם. אך כולם הרי הם שבט לוי, ומ"ח ערי הלויים נתחלקו לכהנים ולויים. וכך מפורש בפר' קרח, כשהכניס משה את מטות הנשיאים לאהל מועד, ושם נאמר (במדבר יז, יח) "ואת שם אהרן תכתב על מטה לוי כי מטה אחד לראש בית אבותם", ופרש"י "כי מטה אחד - אע"פ שחלקתים לשתי משפחות משפחת כהונה לבד ולוי לבד, מכל מקום שבט אחד הוא", וסובר הרמב"ן שדין נשיאת הארון שייך לשבט לוי, ולא למשפחת ולקדושת לוי, ולכן גם הכהנים שהם מכלל שבט לוי, כשרים למשא הארון.

ולדברי הרמב"ן יובן היטב לשון הפסוק ביהושע (ג', ג') "ויצו את העם לאמר כראותכם את ארון ברית ה' אלקיכם והכהנים הלויים נשאים אתו ואתם תסעו ממקומכם והלכתם אחריו". זהו הפסוק הראשון בענין מעבר הירדן, ולכן הקדים הכתוב לומר "הכהנים הלויים", כדי ללמדנו שאף הכהנים בכלל משא הארון, בהיותם משבט לוי.

ומצינו שגם בתורה בפר' וילך נזכרו הכהנים כנושאי הארון, ואף שם נאמר "הכהנים בני לוי":
ויכתב משה את התורה הזאת ויתנה אל הכהנים בני לוי הנשאים את ארון ברית ה' ואל כל זקני ישראל (דברים ל"א, ט).

ויסוד דברי הרמב"ן אמור כבר בפ"י החומש בפרשת עקב על הפסוק:
בעת ההיא הבדיל ה' את שבט הלוי לשאת את ארון ברית ה' לעמד לפני ה' לשרתו ולברך בשמו עד היום הזה (דברים י"ח).

והפסוק כולל כמה דברים: נשיאת הארון, ועבודת הקרבנות בבית המקדש - שצריך לעשותה בעמידה, וברכת כהנים. ולכן כתב שם רש"י: "לשאת את ארון - הלויים, לעמוד לפני ה' לשרתו ולברך בשמו - הכהנים, והוא נשיאת כפים". כלומר, שחלק מהדברים האמורים בפסוק שייכים לכהנים וחלק ללויים.

אך הרמב"ן שם פירש שכל הפסוק מדבר על כהנים, וז"ל "כי שבט הלוי נבדל בעת ההיא להיות הכהנים מהם, כי גם הם נושאים הארון, וכן: ויתנה אל הכהנים בני לוי הנושאים את ארון ברית ה' (דברים לא, ט), והם שישרתו לשם ויברכו בשמו". ונאמר כאן בפסוק "שבט הלוי", משום היותם משבט לוי גם הם בכלל משא הארון.

ובדרך השנית ראינו שכתב הרמב"ן שם בספר המצוות: שבאמת אין מצות נשיאת הארון ב"לויים" אלא מצוות ב"בני קהת", ולכן אף אם הכהנים לא נקראו לויים, שהרי אינם בכלל משפחת לויים, אבל הם בני קהת, וגם עליהם המצוה לשאת את הארון.

וברמב"ן בחומש (במדבר ג', י"ד) כתב, שזכו בני קהת להיות נושאי הארון בהיותם הנכבדים בלויים, ולכן מובן שאף הכהנים שהם מבני קהת בכלל נכבדות זו, וז"ל הרמב"ן שם: "שם בדרום שהוא נכבד ממנו בני קהת, שהם הנכבדים בלויים, ונתן להם הארון והקדש".

לפי דברי הרמב"ן בפירושו זה, אפשר להבין את דברי המדרש (שמות רבא פר' ל"ו ד'), שנראה מתוכם שבני קהת נשאו את הארון כשעברו את הירדן:

"צוה לבני קהת שיסבלוהו (לארון) שנאמר ולבני קהת לא נתן כי עבודת הקדש עליהם בכתף ישאו, ותדע שכביכול הוא היה סובלן [כלומר, שהארון נשא את בני קהת, ולא הם נשאו את הארון], בשעה שבאו לירדן שנאמר והירדן מלא על כל גדותיו ולא היו יכולים בני קהת לעבור, מה עשה הקב"ה סבלם וכו'" [כמו שמבואר שם בפסוקים "ויהי כעלות הכהנים נשאי ארון ברית ה' מתוך הירדן נתקו כפות רגלי הכהנים אל החרבה" (יהושע ד' יח, וברש"י שם), שהארון עצמו העבירם את הירדן].

ובפירושו מהרז"ו במדרש שם, שואל שמשמע במדרש שבני קהת הם נשאו את הארון במעבר הירדן, כמו שאמרו "ולא היו יכולים בני קהת לעבור", והרי הכהנים נשאוהו ולא בני קהת. ולפי הרמב"ן דברי המדרש מדוייקים, שדין הנשיאה אינו בלויים אלא בבני קהת, ואף הכהנים נשאוהו בשם "בני קהת".

עד כאן ביאר הרמב"ן את ההיתר לנשיאת הארון ע"י הכהנים, אך עדין לא נתבאר מה היה הצורך בכך, אחר שבפועל תמיד נשאוהו הלוויים ולא הכהנים. ולכן הוסיף הרמב"ן בספר המצות שם לבאר, שמה שנתייחדו דוקא הכהנים במעבר הירדן, "להעשות הנס ע"י כהנים המקודשים מזרע אהרן". וטעם זה נכון גם לנשיאת הארון במלחמת יריחו, שנפלה החומה תחתיה.

וכן כתב הספורנו בפרשת וילך במה שנאמר שם "ויכתוב משה את התורה הזאת ויתנה אל הכהנים בני לוי הנושאים את ארון ברית ה'" (ל"א ט'), וכתב הספורנו: "הנושאים את ארון - שנשאו בעת התחדש נס בו".

ובזה מבואר היטב לשון הגמ' במס' סוטה [הובא לעיל], שאמרו "והיום נשאוהו הכהנים שנאמר 'והיה כנוח רגלי הכהנים נושאי ארון ה' וגו'" (יהושע ג, יג). ולכאורה יש לשאול, למה הביאה הגמ' פסוק זה שהוא פסוק י"ג, ולא הביאו את הפסוקים הקודמים, פס' ג', ו', ח', שגם שם מבואר שישאוהו היום הכהנים. ולפי דברי הרמב"ן והספורנו מובן היטב, שחז"ל הביאו דוקא את הפסוק שבו מבואר שנעשה נס ע"י הארון: "והיה כנוח כפות רגלי הכהנים נושאי ארון ה' אדון כל הארץ במי הירדן, מי הירדן יכרתון המים הירדים מלמעלה ויעמדו נד אחד", בכך הם מדגישים את הצורך בנשיאת הארון דוקא בכהנים.

ובפעם השלישית "כשהחזירוהו למקומו", שנשאו הכהנים את הארון כשהכניס שלמה הארון לבית קדשי הקדשים, שם נאמר "ויביאו הכהנים את ארון ברית ה' אל מקומו אל דביר הבית אל קדש הקדשים" (מ"א ח, ג). כתב הרמב"ן שם (בספר המצוות) "והיה זה מפני שהלוויים אינם נכנסים לעולם לבית קדשי הקדשים", ולכן הכניסוהו הכהנים דוקא.

ד' שיטת הרמב"ם

הרמב"ם בספר המצוות (מצוות עשה - ל"ד) כותב:

"מצוה ל"ד היא, שצונו שישאו הכהנים הארון על כתפיהם כשנרצה לשאת אותו ממקום למקום, והוא אמרו יתעלה כי עבודת הקדש עליהם בכתף ישאו, ואע"פ שזה הצווי בא ללויים בעת ההיא, אמנם היה זה למיעוט מספר הכהנים בזמן ההוא, כי אהרן הוא הראש, אמנם לדורות הכהנים חייבים במצוה זו והם ישאוהו כמו שהתבאר בספר יהושע ובספר שמואל".

דברים מיוחדים מאד כותב כאן הרמב"ם, שבאמת עיקר מצות נשיאת הארון היא בכהנים דוקא, ומה שבא הצווי ללויים בזמן המדבר, היה זה משום מיעוט מספר הכהנים בעת ההיא, שהרי "אהרן הראש", וממנו אלעזר איתמר ופנחס [כלומר שהיו רק ארבעה כהנים]. לכן המצוה ניתנה ללויים בתקופת המדבר, אך לדורות המצווה חזרה למקומה - בכהנים. ובלשונו "אמנם לדורות הכהנים חייבים במצוה זו והם ישאוהו, כמו שהתבאר בספר יהושע ובספר שמואל".

הרמב"ם כותב להוכיח את דבריו ממה שנשאוהו הכהנים בספר יהושע ובספר שמואל. הוי אומר, שמיד כשנכנסו לארץ חזרה המצוות למקומה - שנשיאתה בכהנים. ולכן נשיאת הארון בכהנים במעבר הירדן ובמלחמת יריחו לא היתה מיוחדת לשעה זו בלבד, אלא שמעת כניסתם לארץ חזרה המצוה לנהוג בכהנים.

והרמב"ן בסה"מ"צ (בשרש השלישי) הרבה לשאול על שיטת הרמב"ם, וכתב "ולפי דעתי שגם זה שאמר, שנעתקה המצוה לכהנים אינו אמת. חלילה לנו שנאמר שתשתנה שום מצוה בתורה שיהיו הלויים נפסלים ממשא הארון לעולם. והלויים נשאוהו בימי דוד גם בפעם השנית (כשהעלה דוד את הארון מבית עבד אדום הגיתי לעיר דוד) שעשה כהוגן שנאמר: ויהי בעזור האלקים את הלויים נושאי ארון ברית ה' (דבה"א טו, כו), וכתוב: וכל הלויים הנושאים את הארון והמשוררים" (שם פסוק כז).

הנה הביא הרמב"ן פסוקים מפורשים, שכאשר העלה דוד המלך את הארון לירושלים, מבית עובד אדום, העלו את הארון לויים, ולא כהנים. הרי שלא כדעת הרמב"ם שהמצוה לדורות היא בכהנים מעת כניסתם לארץ.

וממשיך שם הרמב"ן להביא את תחילת הפרשה האמורה שם בדברי הימים: וכן תראה בכתוב שנאמר (שם טו, יא-יד) "ויקרא דויד לצדוק ולאביתר הכהנים וללויים לאוריאל עשיה ויואל וגו' ויאמר להם אתם ראשי האבות ללויים התקדשו אתם ואחיכם והעליתם את ארון ברית ה'". ושם כתוב "ויתקדשו הכהנים²⁵ והלויים להעלות את ארון ה' אלקי ישראל כאשר צוה משה כדבר ה' בכתפם במוטות עליהם". הרי מפורש שאף הלויים היו בכלל משא הארון. ובאמת זו שאלה גדולה על הרמב"ם.

דברי מרן הגרי"ז (הגאון רבי יצחק זאב סולובייצ'יק - הרב מבריסק) ביישוב דברי הרמב"ם:

מרן הגרי"ז זצ"ל (במכתב שנדפס בסוף ספרו על הרמב"ם) כתב לבאר את דברי הרמב"ם, וליישב את שאלות הרמב"ן.

²⁵ הכוונה שהכהנים לוו את הארון לכבודו, אך מפורש בפסוקים שם שהלויים הם שנשאוהו.

בנשיאת הארון יש שתי מצוות חלוקות. האחת, מצות נשיאת הארון כחלק מנשיאת המשכן כולו, ומצוה זו אינה מיוחדת לארון אלא כוללת את נשיאת כלי המשכן כולם. והשניה, מצוה מיוחדת של נשיאת הארון, שאינה תלויה כלל בזה שהארון הוא מכלי המקדש, אלא בהיותו ארון מקודש ללוחות הברית. וחלוקות מצוות אלו במקורם ובדיניהם:

מצות נשיאת המשכן, אמורה בפר' במדבר: "ומשמרתם הארון והשולחן והמנורה והמזבחות וכלי הקדש" (במדבר ג, לא). הארון נכלל בכלל שאר הכלים. מצות עבודת משא זו היא עבודת הלויים, ובני קהת מופקדים עליה, כמו שנאמר "ונסעו הקהתים נושאי המקדש" (במדבר י, כא), ופרש"י שם "נושאי הדברים המקודשים". מצוה זו היא מצות שעה, עד שבאו לבית עולמים, וכאשר באו לבית עולמים בטלה מצות נשיאת מקדש, שהרי נקבע מקום השכינה לעולם, ולא יהיה מקדש במקום אחר, ולכן אין יותר מקום לנשיאת כלי המקדש. וכך נאמר בדה"י "כי אמר דויד הניח ה' וגו' לעמו וישכן בירושלם עד לעולם, וגם ללויים אין לשאת את המשכן ואת כל כליו לעבודתו" (דבה"א כ"ג כ"ה). לכן הרמב"ם ב"ספר המצוות" לא הזכיר את מצות נשיאת כלי המשכן והמקדש, כיון שאין מצוה זו נוהגת לדורות עולם.

אך כאמור, יש מצוה נוספת של נשיאת הארון, המיוחדת לארון, שאינה תלויה כלל בזה שהארון הוא מכלי המקדש. וכגון נשיאת הארון למלחמה, שאין נושאים את המקדש למלחמה, אלא הארון והלוחות שבו בלבד. ומצות הנשיאה המיוחדת לארון, אמורה בפר' עקב: "בעת ההיא הבדיל ה' את שבט הלוי לשאת את ארון ברית ה' וגו'" (דברים י, ח),

בפסוק זה נזכר הארון בלבד, ולא נזכרו בפסוק שאר כלי המשכן, משום שדין הנשיאה האמור בפסוק מתייחס למצות נשיאת הארון מצד הדינים המיוחדים לארון עצמו. מצוה זו נוהגת לדורות, אף אחר שבאו לבית עולמים. והרמב"ם מנה מצוה זו בספר המצוות: "מצוה ל"ד היא, שצונו שישאו הכהנים הארון על כתפיהם כשנרצה לשאת אותו ממקום למקום". והזכיר בדבריו רק את הארון, ולא את כלי המשכן, שנשיאת המשכן אינה נוהגת לדורות, אלא עד בואם לבית עולמים, אך מצות נשיאת הארון לדיני הארון עצמו (כגון כשיוצאים למלחמה), מצוה זו נוהגת לדורות.

אף המשך חכמה על פסוק זה (דברים י, ח) כתב כן: "בעת ההיא הבדיל ה' את שבט הלוי לשאת את ארון ברית ה'. מזה הבנתי מדוע לא נזכר במנין המצוות רק לשאת את הארון. וכו' ולא המזבחות והשולחן והמנורה שנשאו כל אלה במדבר, מפני שזה לא היה מצוה לדורות, רק הארון היה מצוה לדורות".

גם מדברי החינוך ניתן ללמוד כן, שכתב במצוה שע"ט, היא מצות משא הארון בכתף: לפי שכל עיקר כבודן של ישראל הוא התורה, שבה נבדלו משאר העמים ונעשו חלק ה', על כן ראוי וכשר לשאת אותה בכתפי האנשים הנכבדים והמקודשים שבנו".

ודברי החינוך צריכים ביאור, שאמנם כן, הטעם שכתב שעיקר כבודן של ישראל הוא התורה, שייך לאמרו על הארון שבו הלוחות וספר תורה, ולכן ראוי לשאת את הארון בכתפי האנשים הנכבדים וכו', אך הרי מצות "בכתף ישאו" היא מצוה הכוללת אף נשיאת המנורה והשולחן ומזבח, ובהם לא שייך טעם זה שכתב החינוך. אך לפי מה שנתבאר שמצות נשיאת הארון היא מצוה בפ"ע, ונוהגת לדורות, ועליה כתב החינוך את טעמו. ונשיאת כלי המשכן בכתף, מצוה אחרת היא וראוי לומר בהם טעם אחר (ולא כתבם החינוך כיון שבלא"ה אין מצותם נוהגת לדורות).

ומוסיף הגאון רבי יצחק זאב סולובייצ'יק זצ"ל **לבאר את דברי הרמב"ם**, שאמנם מצוות נשיאת המשכן היא בלויים, ואף הארון כשהוא נישא בכלל המשכן ומדיני המשכן, ודאי נשיאתו בלויים, ומצוה זו נמשכה בלויים עד בואם לבית עולמים.

אך כשהארון נישא בדין הנשיאה המיוחד לארון, בזה סובר הרמב"ם שעיקר המצוה לדורות היא בכהנים, שהרי באותו פסוק "בעת ההיא הבדיל ה' את **שבט הלוי** לשאת את ארון ברית ה'" נאמר גם "**לעמד לפני ה' לשרתו ולברך בשמו** עד היום הזה (דברים י' ח'). שהפסוק כולל גם את עבודת הקרבנות בבית המקדש - שצריך לעשותה בעמידה, וברכת כהנים, ואם כן הפסוק האומר כאן "שבט הלוי" - הכוונה לכהנים, והארון בכלל.

מעתה מובן היטב שבמלחמת יריחו נשאו הכהנים את הארון, שעיקר מצות נשיאת הארון למלחמה אינו מדין נשיאת כלי המשכן, **אלא נשיאה מיוחדת לארון עצמו**, כמו שאמרו במשנה בסוטה (דף מ"ב ע"א) "כי ה' אלקיכם ההולך עמכם להלחם לכם עם אויבכם להושיע אתכם (דברים כ, ד) - **זה מחנה הארון**", וכתב שם המאירי "אבל אתם שכינה עמכם וארון שהלוחות בתוכו, ושהשם וכל כנוייו גנוזים שם, הולך במחניכם". [ובצל"ח ברכות נ"ד ע"ב כתב "עיקרת גבורת נצחונם של ישראל במלחמה ע"י מחנה הארון, וכן מצינו בימי עלי שנודעזעו פלשתים מאד כאשר שמעו שבא הארון לתוך מחנה ישראל ואמרו אוי לנו וגו']. נשיאה זו דינה בכהנים.

אף נשיאת הארון במעבר הירדן, לא לצורך הנס בלבד נעשה, אלא אף נשיאה זו היתה **מדין נשיאת הארון למלחמה** שהיא בכהנים, שהארון הלך לפניהם לפתוח שערי ארץ ישראל, שהרי כך אמר יהושע לעם ישראל (יהושע ג, י-יא):

ויאמר יהושע, בזאת תדעון כי אל חי בקרבכם והורש יוריש מפניכם את הכנעני ואת החתי ואת החוי ואת הפרזי ואת הגרגשי והאמרי והיבוסי. הנה ארון הברית אדון כל הארץ עבר לפניכם בירדן".

ומפרש שם המלבי"ם:

ויאמר כו' גשו הנה וכו' ויאמר וכו' בזאת תדעון. אמר להם בשם ה' כי בזאת, ר"ל במה שארון הברית אדון כל הארץ עובר לפניכם בירדן, תדעון כו', משני טעמים, א] ממה שארון הברית עובר לפניכם תדעו, כי אל חי בקרבכם והוריש יוריש וכו', כי דומה כמלך ההולך לפני עמו לכבוש הארץ לפניהם. ב] ממה שאדון כל הארץ עובר בירדן, **שזה סימן שהוא אדון הארץ, וכמו שהשוערים יפתחו דלתים ושערים לא יסגרו לפני אדוני המדינה כן יפתח הירדן שערי הארץ ויבא בם מלך הכבוד, מזה תדעו ג"כ כי הוריש יוריש, אחר שהארץ שלו**

ובילקוט שמעוני שם (יהושע רמז יד):

הנה ארון הברית אדון כל הארץ, אמר רבי שמואל בר נחמני כל מקום שנאמר "אדון" עוקר דיורין - ומכניס דיורין, וזה בנין אב לכולם, עוקר כנעניים - ומכניס ישראל.

ועוד באותו היום עצמו שעברו את הירדן, הלך הארון לפניהם עד בואם להר גריזים והר עיבל, ואין כל בריה יכולה לעמוד בפניהם, וכמו שאמרו בגמ' סוטה (ל"ו ע"א): "בא וראה כמה נסים נעשו באותו היום, עברו ישראל את הירדן ובאו להר גריזים ולהר עיבל יתר מששים מיל, ואין כל בריה יכולה לעמוד בפניהם וכל העומד בפניהם מיד נתרז, שנאמר (שמות כג, כז) את אימתי אשלח לפניך והמותי את כל העם אשר תבא בהם וגו', ואומר (שמות טו, טז) תפול עליהם אימתה ופחד".

ומכאן ואילך הלך הארון עמהם בכל מלחמותיהם לכבוש הארץ, ולא רק כשהקיפו את יריחו, כמו שכתב המאירי ז"ל בחידושו למסכת מגילה (דף ט' ע"ב), וכן כתב גם בעל הטורים על הפסוק "ויהי בנסוע הארון" (במדבר י, לה) "ויהי - עולה ל"א (בגמטריה) - שנלחם עם ל"א מלכים". וכך תתפרש הגמ' בסוטה דף ל"ג ע"ב לדעת הרמב"ם: "תנו רבנן: כיצד עברו ישראל את הירדן, בכל יום ארון נוסע אחר שני דגלים והיום נסע תחילה, שנאמר הנה ארון הברית אדון כל הארץ עובר לפניכם. בכל יום ויום היו לויים נושאים את הארון והיום נשאוהו הכהנים". כלומר בהיותם במדבר "ארון נוסע אחר שני דגלים", כלומר, שהארון עם שאר כלי המשכן נסעו אחר שני דגלים שאז נשיאתם בלויים. אך היום במעבר הירדן נסע הארון תחילה, ושאר כלי המשכן נשאו במקומם, ונשיאתו היום לפני המחנה היתה מדיני הארון, לפתוח שערי ארץ ישראל לעקור כנעניים מתוכה, ולכך היתה נשיאתו בכהנים. שמצות נשיאת הארון למלחמה, היא בכהנים, כמצוותן לדורות.

אמנם בימי דוד כשהעלו את הארון מבית עובד אדום הגיתי לירושלים, אף שגם שם נשאו את הארון בלבד, לא היתה נשיאה זו מדיני נשיאת הארון, אלא מדין נשיאת המקדש שדינו בלויים, כדי להביאו אח"כ לבית עולמים, ומצוה זו של נשיאת כלי המשכן נהגה עד בואם לבית עולמים, ולכן נאמר "ויהי בעזור האלקים את הלויים נושאי ארון ברית ה'" (דבה"א טו, כו), וכתוב "וכל הלויים הנושאים את הארון והמשוררים" (שם פסוק כז). ומיושבים היטב דברי הרמב"ם, משאלת הרמב"ן (פרט זה יבואר להלן ביתר הסבר).

התבוננות נוספת בדברי הרמב"ם

הזכרנו כבר (באות ב') את דברי הברייתא שהובאה בגמ' סוטה (ל"ג ע"ב) "תניא רבי יוסי אומר: בשלשה מקומות נשאו כהנים את הארון כשעברו את הירדן וכשהסיבו את יריחו וכשהחזירוהו למקומו". ומה שאמרו "וכשהחזירוהו למקומו", פירש רש"י שם, דהיינו בימי שלמה כשהביאו את הארון לבית קדשי הקדשים וכמו שכתוב 'ויבואו כל זקני ישראל וישאו הכהנים את הארון' (מלכים א' ח'), וכן פירש הרמב"ן ב"צ סהמ"צ שם.

אך מדברי הרמב"ם ב"צ סהמ"צ, נראה שאינו מפרש כך. שהרי כשכתב להוכיח את שיטתו שמצות נשיאת הארון לדורות היא בכהנים, כתב "הכהנים חייבים במצוה זו והם ישאוהו כמו שהתבאר בספר יהושע ובספר שמואל", ובספר יהושע, היינו במעבר הירדן וביריחו, אך מה כוונת הרמב"ם להביא ראיה מספר שמואל.

נראה שהרמב"ם מפרש "החזירוהו למקומו", כמו שפירש הרד"ק (ספר יהושע, ג, ג): וכשהחזירוהו למקומו, וזה היה כשהיה דוד בורח מפני אבשלום, שנאמר 'וישב צדוק ואביתר (הכהן) את ארון האלקים ירושלים' (שמו"ב טו, כט).

והיינו כשדוד המלך ברח מירושלים בזמן מרד אבשלום הביאו את הארון אל דוד כשעבר את נחל קדרון, אך דוד ציוה לצדוק (הכהן) להחזיר את הארון לירושלים, שנאמר "ויאמר המלך לצדוק השב את ארון האלקים העיר, אם אמצא חן בעיני ה' והשבני והראני אותו ואת נוהו" (שמו"ב טו, כה). וזהו שנאמר "וישב צדוק ואביתר (הכהנים) את ארון האלקים ירושלים" (שמו"ב טו, כט).

ואולם הדברים צריכים הסבר. הרי נתבאר בשיטת הרמב"ם, שהנשיאה בכהנים היא רק כאשר הנשיאה היא מדיני הארון, לכן יש לעיין, מדוע נחשיב את החזרת הארון לירושלים אל האהל שנטע לו דוד, כנשיאה מדיני הארון, ומצוותו בכהנים.

ועוד צריך לעיין, שחז"ל התייחסו דוקא להחזרת הארון לירושלים לאהל שנטע לו דוד, וכלשונם "והחזירוהו למקומו", ולא התייחסו להבאת הארון מירושלים אליו. וכך נאמר שם: "וכל הארץ בוכים קול גדול וכל העם עברים והמלך עבר בנחל קדרון וכל העם עברים על פני דרך את המדבר. והנה גם צדוק וכל הלויים אתו נשאים את ארון ברית האלקים ויצקו את ארון האלקים ויעל אביתר עד תם כל העם לעבור מן העיר" (שמו"ב ט"ו, כג-כד). הנה מבואר שהבאת הארון אל דוד אל המדבר היתה בלויים, ורק החזרתו לירושלים היתה בכהנים (לפי ביאור הרד"ק והרמב"ם), כמו שנאמר שם "ויאמר המלך לצדוק השב את ארון האלקים העיר וגו' וישב צדוק ואביתר (הכהנים) את ארון האלקים ירושלים". וכדי לבאר את עומק הדברים, צריכים לבאר יסוד נוסף בדין הארון:

מקומו של הארון לשעה ולדורות

כבר נתבאר במאמר "איסור והיתר הבמות", שקביעות הארון במקדש, שני פנים לה, המקדש צריך את הארון, והארון צריך את המקדש. כלומר, מצד המקדש שמקומות קבועים בו לכל כליו: המנורה, והשולחן, מזבח הזהב, ומזבח העולה שמקומו מדויק ביותר. כן מקומו של הארון, בבית קדשי הקדשים, הוא מקומו מהלכות הבית והמקדש.

אך מלבד דין מקומו בקה"ק מדין מקדש לעבודה, עוד יש בארון דין מיוחד, שמצד קדושתו וכבודו של לוחות הברית (שלא יהיה מטלטל ממקום למקום) צריך לייחד להם מקום, וקבעה התורה את מקום הארון והלוחות שבו, במקום הנכבד והקדוש ביותר - והוא בית קדש הקדשים. כך שבית המקדש מלבד היותו מקום מוכן לעבודת הקרבנות, הוא בית משכן ללוחות הברית. והוא שנאמר בתורה "אלה פקודי המשכן, משכן העדות" (שמות לח, כא). משמעות הכפילות "משכן - משכן העדות" - משכן לעבודה, ומשכן ללוחות העדות.

וכך אמר דוד המלך ע"ה "אני עם לבבי לבנות בית מנוחה לארון ברית ה'" (דביה"א כח, ב). הרי שתכלית בנין המקדש להיות בית מנוחה לארון.

ומתחילה כשבקש דוד לבנות את בית המקדש אמר לנתן הנביא "ראה נא אנכי יושב בבית ארזים וארון האלקים יושב בתוך היריעה" (שמו"ב ז, ב), הזכיר במיוחד את הארון שאינו במקומו הנכבד הראוי לו.

וכשבנה שלמה המלך ע"ה את בית המקדש התפלל ואמר "ואבנה הבית וגו', ואשים שם מקום לארון אשר שם ברית ה'" (מל"א ח', כ-כא, ורלב"ג שם).

וכן בבנין הבית ביד שלמה נאמר (מל"א ו, י"ט), "ודביר בתוך הבית מפנימה הכין לתתן שם את ארון ברית ה'".

ואמרו חז"ל במדרש תנחומא (ויקהל סי' ז):

ראה מה הארון חביב, שהמשכן כולו לא נעשה אלא בשביל הארון שהשכינה בתוכו. ואמנם בית עולמים הוא עיקר מקום מנוחת הארון. אך גם עד בית עולמים היה צריכים לקבוע וליחד מקום לארון. וכן נראה מלשון הכתוב כשרצה דוד המלך להעלות את הארון לירושלים

"ויכן מקום לארון האלקים ויט לו אהל" (דבהי"א טו, א), ושם "להעלות את ארון ה' אל מקומו אשר הכין" (פס' ג). וכן נאמר "ויבאו את ארון ה' ויצגו אותו במקומו, בתוך האהל אשר נטה לו דוד" (שמו"ב ו' י"ז).

ואותו מקום שיחד דוד לארון נקרא "לפני ה'", כמקום מקביל לקדושת העזרה בבית המקדש, הנקראת "לפני ה'", שהרי למדו חז"ל (סוטה מ' ע"ב) שלמלכי בית דוד מותר לשבת בעזרה ממה שנאמר (שמו"ב ז, יח) "ויבא המלך דוד וישב לפני ה'", וכתב רש"י בספר שמואל שם, שדוד ישב לפני הארון באהל שנטה לו, שהמקום שנתיחד לארון הוא מקום שכונה, כקדושת עזרה.

נשיאת הארון אל מקומו דין נשיאתו מדין נשיאת ארון

ואחר שנתבאר שהארון והלוחות מצד עצמם, דינם שיהיו בקביעות במקום נכבד, הנה נבין שהבאת הארון אל מקומו, היא לתכלית הארון, ולכן נשיאתו לאותו מקום היא מדיני הארון, וממילא ודאי שעל הכהנים לשאת אותו, שהרי לפי מש"כ מרן הגאון רבי יצחק זאב סולובייצ'יק זצ"ל בביאור דעת הרמב"ם נשיאת הארון מדיני ארון שבו, הוא בכהנים.

לכן החזרת הארון למקומו, מעבר לנחל קדרון, אל האהל שנטה לו דוד בירושלים, שכבר נתקדש לכך בקדושה מיוחדת, טעונה כהנים, וזה מה שרמזו חז"ל בלשונם "כשהחזירוהו למקומו", שהחזירו את הארון למקום קביעותו. אך הבאת הארון אל דוד המדברה, כיון שנשיאה זו לא היתה אל מקומו, לא היתה זו נשיאה מדיני הארון, ולכן נשאוהו לויים.

ואולם כשהעלו את הארון מבית עובד אדום הגיתי לירושלים (לאהל שהכין דוד), העלוהו בלויים, וכמו שהביא הרמב"ן מהפסוקים בדבהי"א (טו) "ויהי בעזור האלקים את הלויים נושאי ארון ברית ה'" וכתוב "וכל הלויים הנושאים את הארון והמשוררים". אע"פ שהיה זה למקומו שהכין לו דוד שנאמר "ויכן מקום לארון האלקים ויט לו אהל" (דבהי"א טו, א), ושם "להעלות את ארון ה' אל מקומו אשר הכין" (פס' ג). וכן נאמר "ויבאו את ארון ה' ויצגו אותו במקומו, בתוך האהל אשר נטה לו דוד" (שמו"ב ו' י"ז).

והטעם בזה, משום שאותו אהל שהכין לו דוד המלך, לא נתקדש לכך רק כשהארון נכנס ובא לאותו מקום, ורק אז נתקדש להיות מקומו של ארון. דוגמא לכך מצינו בדברי הרמב"ם בהל' תפילין פ"ד ה"ט "כלי שהכינו להניח בו תפילין, והניחם בו נתקדש, ואסור להשתמש בו בדברי חול, הכינו ולא הניח בו או שהניח בו עראי ולא הכינו לא נתקדש והרי הוא חול כמו שהיה". כלומר הכנה אינה מקדשת, עד שיכניס לתוכה את התפילין. והוא הדין לענין אותו אהל שהכין דוד לארון וללוחות שבו, לא נתקדש להיות מקומו של ארון עד שהכניס דוד את הארון לתוכו. ולכן כשהעלה דוד המלך את ארון ה' מבית עובד אדום הגיתי אל המקום שהכין לו, עדין לא נתקדש אותו מקום, ולא נחשבת נשיאה זו כנשיאה מדיני הארון, ולכן לא היה דין להעלותו בכהנים, והעלוהו לויים. אך כשהחזירוהו בזמן מרד אבשלום, אל האהל שנטה לו דוד בירושלים שכבר נתקדש לכך בקדושה מיוחדת, והיתה נשיאה זו מדיני הארון להביאו אל מקומו המיוחד לו, והיתה נשיאה זו טעונה כהנים, ולכן העלוהו צדוק ואביתר הכהנים.

יש לעיין מדוע לא הביא הרמב"ם ראיה לדבריו שהנשיאה בכהנים, אף מספר מלכים, ששם נאמר שהכניסו הכהנים את הארון לבית קדש הקדשים (וכמו שבאמת פרש"י בגמ' בסוטה), וכן

למה רבי יוסי בברייתא הנזכרת בגמ' סוטה, אינו מונה ד' מקומות שנשאו הכהנים את הארון. ולכאורה יש לומר, לפי מה שנתבאר בשיטת הרמב"ם, שמצות הכהנים בנשיאת הארון הוא רק כאשר נושאים אותו מדיני הארון, ולא כשנושאים אותו כנשיאת כלי המשכן. לכן שם שהכניסו את הארון לבית קדש הקדשים עם שאר הכלים שהובאו למקדש, לא היה זה אלא מדין נשיאת כלי המשכן, שבזה המצוה בלויים, לכן נאמר שם "ויעלו את ארון ה' ואת אהל מועד ואת כל כלי הקדש אשר באהל ויעלו אתם הכהנים והלויים" (מל"א, ח, ד). ומה שהכהנים הכניסו את הארון לקדש הקדשים, אף שכאמור המצוה בלויים, משום שאין ראוי שיכנסו הלויים לקדש הקדשים ולכן הכניסו הכהנים, וכטעמו של הרמב"ן.

אך באמת לא יתכן לפרש כך. שאם הרמב"ם מודה לרמב"ן שאף שדבר שמצותו בלויים, גם הכהנים כשרים לעשות כן, אם כן נפלו כל ראיות הרמב"ם, מהם למד שלדורות מצות נשיאת ארון היא בכהנים. שהרי אפשר שגם במעבר הירדן המצוה בלויים אלא שעשו כן לכבוד הנס, ואיך הוכיח הרמב"ם את שיטתו.

ובאמת הרד"ק בביאורו לספר מלכים (ח, ג) עמד בזה [ורבי עקיבא איגר בגליון הש"ס בסוטה ל"ג ע"ב ציוה לעיין בדבריו בזה], למה לא מנו את הכנסת הארון לקדש הקדשים בכהנים בימי שלמה, וכתב לבאר:

וישאו הכהנים את ארון ה' - אמרו רבותינו ז"ל בשלשה מקומות נשאו הכהנים את הארון כשעברו ישראל את הירדן וכשסבבו את יריחו וכשהחזירוהו למקומו כשברח דוד מפני אבשלום, ועתה כשהכניסוהו לבית המקדש לקדש הקדשים, והם לא זכרו זה המקום **אולי בכלל החזירוהו למקומו הוא.**

וכוונתו לומר, שמה שאמרו חז"ל "והחזירוהו למקומו", מונח זה כולל גם את החזרת הארון כשברח דוד מפני אבשלום לאהל שנטה לו בירושלים, וגם את הכנסת הארון לקדש הקדשים בימי שלמה, ושניהם בכלל "החזירוהו למקומו". אלא שהדברים צריכים ביאור, שאין דמיון לכאורה בין שני המקומות. ההחזרה בימי דוד היתה לאותו מקום ממש ממנו נלקח. ואילו ההחזרה בימי שלמה לא היתה לאותו מקום ממש, אלא לאותו מקום ערכי, שבתחילה היה בבית קדש הקדשים בשילה, ומשם גלה לארץ פלשתים עד שחזר עתה למקומו בבית קדש הקדשים, אך לא בשילה אלא בירושלים. ולמה נחשיב את שני המקומות האלה, החזרת הארון בימי דוד לאהל שנטה לו, ואת הכנסת הארון לקדש הקדשים בימי שלמה לדבר אחד.

אך לפי מה שנתבאר למעלה, הדברים ברורים. שהרי נתבאר שדין הוא בארון ובלוחות שיהיה קבוע להם מקום נכבד, והבאת הארון אל מקומו הנכבד הוא מדיני הארון עצמו, הרי ששני המקומות דינם שוה, שנשאו את הארון אל מקומו המיוחד לו. הן כשהחזירוהו בימי דוד, אל המקום שיחד לו דוד והקדישו לכך, והן החזרתו לבית קדש הקדשים שהוא עיקר מקומו מן התורה, והנשיאה היתה מדיני הארון להביאו אל מקומו.

ובית קדש הקדשים בבית עולמים, הוא עיקר מקום מנוחת הארון, ונתקדש להיותו מקום הארון אף קודם שנכנס לשם הארון, משום שהתורה עצמה יחדה מקום זה להיות מקומו של הארון לעולמים, ולכן היתה נשיאת הארון למקום זה בכהנים, כמו שנאמר "ויבאו הכהנים את ארון ברית ה' אל מקומו, אל דביר הבית, אל קדש הקדשים, אל תחת כנפי הכרובים" (מלכים א, פרק ח, ו).

העלאת הארון לעיר דוד בימי דוד

שמואל ב פרק ו

ויקם וילך דוד וכל העם אשר אתו מבועלי יהודה להעלות משם את ארון האלקים אשר נקרא שם שם ה' צב-אות ישב הכרבים עליו: ורכבו את ארון האלקים אל עגלה זודשה וישארו מבית אבינדב אשר בגבעה ועזא ואוזיו בני אבינדב נהגים את העגלה זודשה: וישארו מבית אבינדב אשר בגבעה עם ארון האלקים ואוזיו הלך לפני הארון: ודוד וכל בית ישראל משזוקים לפני ה' בכל עצי ברושים ובכנרות ובנבלים ובתפים ובמנענעים ובצלצלים: ויבאו עד גרן זכון וישלחו עזא אל ארון האלקים ויאוזו בו כי שמטו הבקר: ויזור אף ה' בעזה ויכהו שם האלקים על השל וימת שם עם ארון האלקים: ויזור לדוד על אשר פרץ ה' פרץ בעזה ויקרא למקום ההוא פרץ עזה עד היום הזה:

דוד המלך טעה כשסבר להעלות את ארון האלקים בעגלה, שהרי מצוותו בנשיאה בכתף כמו שנאמר "ולבני קהת לא נתן כי עבודת הקודש עליהם בכתף ישאו" (במדבר ז, ט). וחז"ל אומרים שלא יתכן שדוד המלך שהיה ממוסרי התורה וההלכה ישכח ויטעה בהלכה, אלא ודאי היה זה עונש על דבר קדום. וכך העמידו חז"ל את הדברים בגמ' סוטה ל"ה ע"א:

דרש רבא, מפני מה נענש דוד, מפני שקרא לדברי תורה זמירות, שנאמר (תהלים קיט, נד) "זמירות היו לי חוקיך בבית מגורי" [כשהייתי בורח מפני אויבי ואגור מפניהם, הייתי משתעשע בחוקיך והיו לי לזמירות לשעשעני - רש"י], אמר לו הקב"ה, דברי תורה שכתוב בהן (משלי כג, ה) "התעיף עיניך בו ואיננו" [שאם תעצום עיניך לרגע, בהסח הדעת כל שהוא, מיד נשכח], אתה קורא אותן זמירות, הריני מכשילך בדבר שאפילו תינוקות של בית רבן יודעין אותו, דכתיב (במדבר ז, ט) "ולבני קהת לא נתן כי עבודת הקודש עליהם בכתף ישאו", ואיהו אתייה בעגלתא [ודוד ציוה להעלותו בעגלה].

שעת צרה ופחד היתה לו לדוד, בורח היה מפני אויביו, ובאותו זמן משתעשע היה בדברי תורה, וקראן "זמירות". מרום מעלתו של דוד המלך ע"ה, מצאו חז"ל כאן מקום הקפדה. אין דברי תורה נקראים "זמירות", אף לזמן מצוקה. דברי תורה שהיסח דעת מעט, גורם אובדן ושכחה - "התעיף עיניך בו ואיננו", בדין נאמר בהם "ויט שכמו לסבול", יש להטות את השכם לסובלם. ומידה כנגד מידה, נענש בענין הארון. נשיאת הארון בכתף, מסמלת את נשיאת התורה ולימודה, שצריך להשתעבד לה בכל כוחותיו, כביכול נושאים אותה בכתף - במאמץ. ודוד ע"ה שקרא לדברי תורה זמירות - נענש, טעה באמור "בכתף ישאו", וציוה לשאת את הארון בעגלה.

ארון ה' - ארון ברית ה'

הנה ודאי לא מסתבר שדוד ע"ה שכח לגמרי את הפסוק, ואם שכח למה לא הזכירו לו אחרים, הרי גדולי ישראל היו שם. אלא דאי שגגת הוראה היתה כאן. המפרשים כתבו כמה דרכים, וכאן נכתוב דברים המיוסדים על דברי הרמ"ע מפאנו [רבי מנחם עזריה מפאנו, נולד בשנת ה"א ש"ח (1548) באיטליה, ונפטר שם בשנת ה"א ש"פ (1620)]. כתב תשובות בהלכה וספרי קבלה], ונרחיב את הדברים.

בפרק זה אנו פוגשים את הארון בבית אבינדב אשר בגבעה, והארון נקרא בשם: "ארון האלקים", "ארון ה'", "ארון האלקים אשר נקרא שם שם ה' צבאות ישב הכרבים עליו". אמנם ראשית השתלשלות הארועים היא במלחמה עם פלשתים (שמו"א פרק ד'), כשהוציאו את הארון מבית קדש הקדשים שבשילה, והביאוהו אל המלחמה. שם נקרא הארון בתוספת המילה "ברית", על שם לוחות הברית שהיו בתוכו - "ארון ברית ה'", "ארון ברית האלקים". ויבא העם אל המחנה ויאמרו זקני ישראל למה נגפנו ה' היום לפני פלשתים, נקחה אלינו משילה את ארון ברית ה' ויבא בקרבנו וישענו מכף איבינו. וישלח העם שילה וישאו משם את ארון ברית ה' צבאות ישב הכרבים, ושם שני בני עלי עם ארון ברית האלקים חפני ופינחס. ויהי כבוא ארון ברית ה' אל המחנה, וירעו כל ישראל תרועה גדולה ותהם הארץ (שמו"א ד, ג-ה).

אך מיד כשנפל הארון ונלקח בשבי הפלשתים, נאמר שם "וארון אלקים נלקח" (פס' יא), ומשם ולהלן, שוב ושוב בכל הפרק, נזכר הארון בלא התואר "ברית":
ויען המבשר ויאמר נס ישראל לפני פלשתים וגו' וגם שני בניך מתו חפני ופינחס וארון האלקים נלקחה. ויהי כהזכירו את ארון האלקים ויפל מעל הכסא אחרנית וגו'. וכלתו אשת פינחס הרה ללת ותשמע את השמועה אל הלקח ארון האלקים וגו'. ותקרא לנער אי כבוד לאמר גלה כבוד מישראל אל הלקח ארון האלקים ואל חמיה ואישה. ותאמר גלה כבוד מישראל כי נלקח ארון האלקים (שם יז-כב).

משינוי זה למדו חז"ל שהארון אמנם נלקח בשבי, אך לא הלוחות. את הלוחות חטף שאול מיד גלית והחזירן לשילה (עיין ברש"י שם פסוק י"ב ובחז"ל). הלוחות שעליהם נכתו דברי הברית בחורב, הם הנותנים לארון את שמו "ארון הברית", וכאשר הלוחות לא היו בו נקרא "ארון ה', ארון האלקים". ולכן כשהיה הארון בשבי הפלשתים (שמו"א פרק ה' ופרק ו'), וכן כאשר חזר מהפלשתים (פרק ו') נקרא ארון ה' וארון האלקים, ולא נקרא ארון הברית. וכן נאמר שם כשהובא אל בית אבינדב בגבעה (שמו"א פרק ז') "ויבאו אנשי קרית יערים ויעלו את ארון ה' ויבאו אתו אל בית אבינדב בגבעה ואת אלעזר בנו קדשו לשמר את ארון ה'". וכל זה משום שהלוחות לא היו בארון. כדברים הללו כתב הרמ"ע מפאנו ב"מאמר הנפש" (ח"ו פ"ד) וז"ל:

"וכשהיו בו גם הלוחות שלימות, נקרא ארון ברית ה' יושב הכרובים ככתוב בחרבן שילה, וכשנסתלקו הלוחות שלימות נקרא ארון האלקים אשר נקרא שם וכו' ככתוב בספר שמואל ובדברי הימים בשעה שבקשו להעלותו לעיר דוד, כלומר אע"פ שעכשיו אין בו הברית, כבר נקרא שמו עליו ובקדושתו עומד".

מה היה בארון כשנפל בשבי הפלשתים

כאמור, הלוחות לא היו בארון כשנפל בשבי הפלשתים, אך בארון מלבד הלוחות היה מונח קלף שעליו היו כתובים שם השם וכל כנוייו, והוא נשאר בתוך הארון.

ענין הקלף שעליו שמות הקודש, הוזכר בגמ' בסוטה בהקשר לפסוק המבטיח את הצלחתם במלחמה על אויביהם, כאשר הארון הולך עמהם במלחמה. "כי ה' אלקיכם ההולך עמכם להלחם לכם עם אויביכם להושיע אתכם" (דברים כ, ד), ושאלו בגמ' "וכל כך למה?", כלומר, מה היא אותה הליכה שעליה אמר הפסוק "כי ה' אלקיכם ההולך עמכם", ועל זה אמרו "שהשם וכל כינויו מונחין בארון" (גמ' סוטה מ"ב ע"ב, מ"ג ע"א).

המכות שהולקו הפלשתים כשהארון היה בידם, אף הם היו מכח אותם שמות הקודש שבארון. כך מבואר בפירוש רש"י (בסדר תפילת הושענות - סידור אוצר התפילות) על מה שאומרים בהושענות:

פְּלֵאֵי אֲרוֹן כְּהַפְּשֵׁעַ. צִעַר פְּלִשְׁתֵּי בְּחָרוֹן אָף וְנוֹשֵׁעַ.

ומפרש רש"י שם: לכך אמר "פלאי ארון", לפי ששם המפורש היה כתוב בקלף, ומונח בארון עם ספר תורה, ומנין שפלאי הן השמות שנאמר למה זה תשאל לשמי והוא פלאי" (שופטים יג, יח). "פלאי" הם שמות הקודש, והם היו מונחים בארון כתובים על קלף, והם שצערו את הפלשתים בחרון אף, עד שהחזרוהו הפלשתים, ונושע.

גם עתה כשרצה דוד המלך ע"ה להעלות את הארון מבית אבינדב, עדין הלוחות לא היו בו, ורק "השם וכל כינויו" היו בו. וכך נאמר כאן בכתוב (שמו"ב ו, ב):

"ויקם וילך דוד וכל העם אשר אתו מבעלי יהודה להעלות משם את ארון האלקים אשר נקרא שם שם ה' צב-אות יושב הכרבים עליו". ודרשו חז"ל (בבבא בתרא י"ד ע"ב):
 "אֲשֶׁר נִקְרָא שֵׁם שֵׁם אמר רבי יוחנן אמר רשב"י מלמד שהשם וכל כינויו מונחין בארון".

היינו שמפסוק זה למדו חז"ל שהיו בארון "השם וכל כנוייו". ונרמז ענין זה דוקא כאן, משום שכאן היתה הפעם הראשונה שהיה צריך לדון ולפסוק איך להעלות ולשאת את הארון כשלא היו בו הלוחות, אלא רק הקלף שעליו שם השם וכל כנוייו.

רצון דוד להעלות את הארון בעגלה

דוד המלך ע"ה רצה להעלות את הארון לירושלים ב"הַעֲגֵלָה חדשה". לא היה לו ענין להעלות את הארון בעגלה סתם, וגם לא בעגלה חדשה, אלא באותה עגלה עצמה שהפלשתים החזירו בה את הארון. כך ביאר רש"י בדה"א (פי"ג ז):

וירכיבו את ארון האלקים על עגלה חדשה - מה ראה דוד שהרכיבו על עגלה חדשה ולא במשא הלויים כאשר עשה כשהביא אותו משם לציון באחרונה, לפי שאמר דוד כלעומת שבא אלי כשהשיבוהו פלשתים על עגלה חדשה כדכתיב וישימו את הארון ה' על עגלה וגו', לפיכך נענש".

ביאור הדברים: כשהחזירו הפלשתים את הארון - בעגלה חדשה החזרוהו, שנאמר: "ועתה קחו ועשו עגלה חדשה אחת ושתי פרות עלות אשר לא עלה עליהם על וגו', ולקחתם את ארון ה' ונתתם אתו אל העגלה" (שמו"א ו, ז-ח). וכשרצה דוד המלך להעלות את הארון, רצה להעלותו באותה עגלה חדשה ששלחו הפלשתים, שכן הוא דרך הכבוד לא לשנות את דרך העלתו. לכן נאמר כאן "וירכבו את ארון האלקים אל עגלה חדשה וישאהו מבית אבינדב אשר בגבעה ועזא ואחיו בני

אבינדב נהגים את העגלה חדשה" (שמו"ב ו, ג), היינו אותה עגלה שהיתה חדשה אצל הפלשתים. מקור הדברים הוא בגמ' מו"ק (דף כ"ה ע"א) "מנין לחכם שכבודו במטה ראשונה (היינו שאין להעביר נפטר ממטה למטה אחרת), שנאמר וירכיבו את ארון האלקים אל עגלה חדשה" (אותה עגלה ששיגרוהו פלשתים בה, ובאותה עגלה הביאו דוד מבית אבינדב לעיר דוד - רש"י). פשוט, שדוד המלך ע"ה ידע שכאשר הלוחות בארון ודאי שחייבים לשאת את הארון על הכתף, רק סבר שכאשר הלוחות אינן בארון רשאי לשאת אף בעגלה (וטעמו של דבר: הארון אף שהיה מכלי המשכן, אך מהותו להיות מקום כבוד ללוחות, וכאשר אין הלוחות בו, אין לו דיני נשיאה כלל - כך סבר דוד). ולכן סבר דוד שעדיף להכניס את הלוחות לארון רק כשיבוא הארון אל עיר דוד, כדי שנוכל לקיים עתה בשעת העלתו - "כבודו במטה ראשונה", ולהעלותו באותה עגלה עצמה שהפלשתים החזירוהו.

ואמנם אחר שדוד נענש, נתברר לנו שאין הדין כן, ודין נשיאתו של הארון בכתף הוא גם כשהלוחות אינם בתוכו. יתכן שדי בכך שהארון הוא מקום ללוחות, כדי שיהיה דין נשיאתו בכתף. או שמא, כיון שבארון היו "השם וכל כנויו", אף זה מחייב לשאת את הארון בכתף.

נשיאת הארון מבית עובד אדום הגיתי לעיר דוד

בפסוקים המקבילים בדב"ה"א פרק יג, המתארים את הבאת הארון כשהעלוהו בעגלה עד בית עובד אדום, נקרא הארון "ארון האלקים":

וַיִּקְהַל דָּוִד אֶת כָּל יִשְׂרָאֵל מִן שִׁיחֹר מִצְרַיִם וְעַד לְבֹא תַמָּת לְהִבְיֵא אֶת אֲרוֹן הָאֱלֹקִים מִקְרִית יַעֲרִים: וַיַּעַל דָּוִד וְכָל יִשְׂרָאֵל בְּעֵלְתָּהּ אֶל קְרִית יַעֲרִים אֲשֶׁר לַיהוּדָה לְהַעֲלוֹת מִשָּׁם אֶת אֲרוֹן הָאֱלֹקִים ה' יוֹשֵׁב הַכְּרוֹבִים אֲשֶׁר נִקְרָא שֵׁם: וַיִּרְכִּיבוּ אֶת אֲרוֹן הָאֱלֹקִים עַל עֲגָלָה חֲדָשָׁה מִבֵּית אַבְיִנְדָב וַעֲזָא וְאַחִיז נְהָגִים בְּעֲגָלָה: וְדָוִד וְכָל יִשְׂרָאֵל מִשְׁחַקִּים לִפְנֵי הָאֱלֹקִים בְּכָל עֹז וּבְשִׁירִים וּבְכַנְאוֹת וּבְנִבְלָיִם וּבַתְּפִים וּבְמִצְלָתִים וּבַחֲצֻצּוֹת: וַיָּבֹאוּ עַד גֶּרֶן כִּיּוֹן וַיִּשְׁלַח עֲזָא אֶת יָדוֹ לְאַחֹז אֶת הָאֲרוֹן כִּי שָׁמְטוּ הַבָּקָר: וַיַּחַר אֵף ה' בְּעֲזָא וַיִּכְרוּ עַל אֲשֶׁר שָׁלַח יָדוֹ עַל הָאֲרוֹן וַיָּמַת שָׁם לִפְנֵי אֱלֹקִים: וַיַּחַר לְדָוִד כִּי פָרַץ ה' פָּרַץ בְּעֲזָא וַיִּקְרָא לְמִקוֹם הַהוּא פָּרַץ עֲזָא עַד הַיּוֹם הַהוּא: וַיִּירָא דָּוִד אֶת הָאֱלֹקִים בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר הִיךְ אָבִיא אֵלַי אֶת אֲרוֹן הָאֱלֹקִים: וְלֹא הִסִּיר דָּוִד אֶת הָאֲרוֹן אֵלָיו אֶל עִיר דָּוִד וַיִּשְׁתַּד אֶל בֵּית עֲבָד אָדָם הַגִּתִּי: וַיֹּשֶׁב אֲרוֹן הָאֱלֹקִים עִם בֵּית עֲבָד אָדָם בְּבֵיתוֹ שְׁלֹשָׁה חֲדָשִׁים וַיִּבְרַךְ ה' אֶת בֵּית עֲבָד אָדָם וְאֶת כָּל אֲשֶׁר לוֹ: (דברי הימים א פרק יג, ה-יד)

וכפי שנתבאר, לא נקרא הארון "ארון הברית", כיון שהלוחות לא היו בו. אך להלן בדב"ה"י (פ' טו) כשהעלו את הארון אחר ג' חדשים מבית עובד אדום לעיר דוד, כבר נאמר "ארון ברית ה'":

וַיְהִי דָּוִד וְזַקְנֵי יִשְׂרָאֵל וְשָׂרֵי הָאֱלֹפִים הַהֲלָכִים לְהַעֲלוֹת אֶת אֲרוֹן בְּרִית ה' מִן בֵּית עֲבָד אָדָם בְּשִׁמְחָה: וַיְהִי בְּעֹזר הָאֱלֹקִים אֶת הַלְוִיִּם נִשְׂאֵי אֲרוֹן בְּרִית ה' וַיִּזְבְּחוּ שְׁבַעַת פָּרִים וְשִׁבְעָה אֵילִים: וְגו' וְכָל יִשְׂרָאֵל מְעֵלִים אֶת אֲרוֹן בְּרִית ה' בַּתְּרוּעָה וּבְקוֹל שׁוֹפָר וּבַחֲצֻצּוֹת וּבְמִצְלָתִים מְשֻׁמְעִים בְּנִבְלָיִם וּכְנָאוֹת: וַיְהִי אֲרוֹן בְּרִית ה' בָּא עַד עִיר דָּוִד וַיִּמְכַּל בַּת שָׂאִיל נְשִׁקְפָה בְּעַד הַחֲלוֹן וַתֵּרָא אֶת הַמֶּלֶךְ דָּוִד מְרַקֵּד וּמְשַׁחַק וַתָּבֹז לוֹ בְּלִבָּהּ: (כה-כט).

עתה, כשידע דוד שלעולם אין לשאת את הארון אלא על הכתף ולא בעגלה, הביאו את הלוחות והכניסום בארון ונשאוהו לירושלים על הכתף. ובלשונו של הרמ"ע מפאנו (ח"ו פ"ו) "ויתכן שאחרי כן בבית עובד אדום הגיתי החזירו הלוחות השלימות למקומן".

תושלב"ע